

GÖTEBORGS UNIVERSITET

Kroppen i det offentliga rummet

En studie av performanceverken

Twilight Walk och *Göteborg Crawl*

Mira Lundquist

Konst- och bildvetenskap

Institutionen för kulturvetenskaper, Göteborgs Universitet

Fördjupningskurs, Kandidat [C-uppsats], 15hp, HT 2012/2013

Handledare: Anders Dahlgren

Abstract

ÄMNE: Konst- och bildvetenskap

INSTITUTION: Institutionen för kulturvetenskaper, Göteborgs universitet

ADRESS: Box 200, 405 30 Göteborg

TELEFON: 031-786 0000 (vx)

HANDLEDARE: Anders Dahlgren

TITEL: Kroppen i det offentliga rummet – en studie av performanceverken *Twilight Walk* och *Göteborg Crawl*.

FÖRFATTARE: Mira Lundquist

E-POSTADRESS: mira_lundquist@hotmail.com

TYP AV UPPSATS: Kandidat [C], 15 hp.

VENTILERINGSTERMIN: HT 2012/2013

Summary in English:

This essay aims to analyse the social and physical interaction through the body in public space, based on the performances *Twilight Walk* by The New Beauty Council, and *Crawl*, by William Pope.L. As part of the performance-programme *City Excavations* from Gothenburg International Biennial of Contemporary Art 2011, artists occupied the streets of Gothenburg for a few days in June 2011. Through an interpretation on performativity and feminism architecture-theory this essay looks into how bodies integrate with public space; on how space potentially includes or excludes representations of different bodies and the construction of (gender) identities. I want to discuss how bodily performances such as movements, gestures, visual and emotional expressions interact with architecture and social contexts.

Keywords: performativity, body, public space, feminism, architecture, gender, urban planning, The New Beauty Council, William Pope.L.

Innehållsförteckning

Abstract	2
Summary in English:	2
I. Inledning	4
Ämnesval och forskarreflexivitet	4
Syfte och frågeställningar	5
Forskningsöversikt	6
Materialval, källor och urval	7
Forskningsetiska överväganden	7
Avgränsningar	7
Teori	8
Butlers performativitetsteori	8
Kroppar-städer	10
Metod	11
Performativitet	11
Performativ tolkning	12
Dokumentationsmaterialets komplexitet	13
Semiotik	14
Disposition	15
II. Empiri	16
NBC	16
William Pope.L	17
III. Analys	18
Twilight Walk	18
Beskrivning	18
Masken och rätten om att få se den sanna ytan	19
Crawl	21
Kroppens fysiska upplevelser	22
Semiotiska betraktelser av stadsrummet	25
Arkitektur, politik och makt	27
Att ta makten över stadens rum	28
Tystnad som provokation	29
<i>Panopticon</i> och Butlers performativitetsteori	31
Staden från ett underifrånperspektiv	32
Möjligheter till förändring?	33
IV. Avslutande och sammanfattande diskussion	35
V. Käll- och litteraturförteckning	38
Otryckta källor	38
Intervju	38
Rörlig bild	38
Digitala bilder (Bildbilaga)	38
Tryckta källor	38
Webbsidor	39
PDF	40
Tidningsartiklar	40
VI. Bildbilaga	41

I. Inledning

Ämnesval och forskarreflexivitet

Vårt möte med det offentliga rummet är inte bara kroppar i relation till arkitektur, det är lika mycket kroppar i interaktion med andra kroppar. Att utforska kroppens relation till staden och hur identitet skapas i det offentliga rummet är någonting som intresserar mig.

Göteborgs Internationella Konstbiennial 2011 inleddes med performance-programmet *City Excavations* där konstnärer sökte sig ut på stadens gator, torg och parker och gav olika perspektiv på staden. Konstnärer utforskade bland annat stadens utformning och karaktär, vem som har tillträde till staden och hur vi påverkas av den. Samtliga verk dokumenterades och filmades och visades sedan under Konstbiennalen på Röda Stens konsthall.

I min uppsats ska jag titta närmre på två performanceverk; *Twilight Walk*, som består av det stockholmsbaserade projektet The New Beauty Council (Annika Enqvist, Thérèse Kristiansson), samt *Göteborg Crawl*, regisserad av den New York-baserade konstnären William Pope.L. *Twilight Walk* består av en grupp människor i ansiktsmasker, peruker och andra kostymeringar, som utför en promenad på Göteborgs gator. *Crawl* består likaså av en procession i gatumiljö, fast där människorna kryper omkring i Göteborg. En mer utförlig beskrivning av verken kommer längre fram i uppsatsen.

Anledningen till varför verken intresserar mig är att jag funderat mycket kring hur jag själv förhåller mig till det offentliga rummet, vem jag blir och hur jag förväntas förhålla mig till arkitekturen och den sociala interaktionen. Hur jag som kvinna direkt inordnas i förväntade könsrolls beteenden; att inte ta plats genom överdrivna gester och rörelser, att prata lågmält och svara på tilltal. Oväntade reaktioner som kan uppstå av en påtagligt överdriven klädsel. För vad händer med kroppen när sociala koder bryts i stadsrummet? Har det någon betydelse för vem som gör det och i vilket sammanhang?

Stadsrummet är stadens allmänna platser; kollektivtrafiken, gator, parker, torg, shoppingcenter osv. Stadsplanering kan enligt många uppfattas som neutrala platser där vi rör oss rationellt i samband med arkitektur och byggnader. Våld och sexuellt våld, särskilt det mot kvinnor och marginaliserade grupper gör att alla däremot inte har samma rörelsefrihet i staden. Modernistiska ledord som rationalisering, standard och funktionalitet ger idéer om vad demokrati och medbestämmande innebär. Stadsrummet kan därmed betraktas som någonting som redan är definierat utifrån politiska idéer och sociala och kulturella konventioner.

Jag är intresserad av vad som händer i det sammanhang där kroppen oftast tas för given. Stadsrummet, i relation till frågor som rör kropp och identitet är särskilt intressant att utforska eftersom stadsrummet redan är utformat för hur man ska röra sig. Stadsrummet kan tyckas vara en plats där kroppen endast skall ta sig från en punkt till en annan, men borde enligt mig vara ett rum för alla att vistas i och känna sig trygg. Tyvärr är det offentliga rummet en öppen plats för granskande och kritiska blickar, eftersom människors identiteter speglas i relation till varandra. Det är den plats i samhället som människor möts dagligen över klassgränser, oberoende av hudfärg, ålder, kön etc. Vad jag vill titta närmre på i den här uppsatsen är just vad som händer i dessa interaktioner; både mellan kroppar, men också mellan kroppen och den befintliga stadsmiljön.

Syfte och frågeställningar

Den här uppsatsen syftar till att undersöka och diskutera hur de två konstverken utforskar kroppars relation till stadsrummet. Jag är främst intresserad av hur de performativa handlingar stadsrummet potentiellt möjliggör och begränsar. Hur gestaltas det kroppsliga performativa i *Crawl*, samt det kulturella och identitetsmässiga performativa i *Twilight Walk*? Hur påverkar arkitekturen normer om hur kroppar socialt och fysiskt interagerar i stadsrummet? Hur kan man förstå hur olika former av makt skapas och upprätthålls i det offentliga rummet?

Forskningsöversikt

Forskning som studerar arkitektur utifrån ett feministiskt perspektiv uppkommer i slutet av 1970-talet. Majoriteten av forskarna är främst amerikanska forskare som studerar arkitektur och genus inom en interdisciplinär kontext.¹ Under 1990-talet kommer flera antologier ut i relation till kvinnors erfarenheter och positionering inom arkitektur, geografi och design. Kropp och subjektivitet som studeras i relation till plats och urban miljö växer även starkt fram i den amerikanska geografiforskningen. Elisabeth Grosz (*Volatile Bodies*, 1994, *Space, Time and Perversion*, 1995) liksom Steve Pile, (*The Body and The City: Psychoanalysis, Space and Subjectivity*, 1996), Heidi Nast, (*Places Through the Body*, 1998, *Thresholds in Feminist Geography*, 1997), Nigel Thrift, (*Mapping the Subject*, 1995) är några exempel på studier.

Linda McDowell är professor i geografi vid University of Oxford och undersöker i *Gender, Identity & Place* (1999) hur genusidentiteter skapas och/eller förstärks i relation till plats och tid, men även beroende på klass och rasfrågor. McDowell studerar sociala relationer och representationer av genusidentiteter i samhällsinstitutioner och urbana landskap.² Forskning på kropp och subjektivitet inom den geografiska vetenskapliga disciplinen har traditionellt sett inte haft en framträdande roll, utan har tidigare ansetts som en privat angelägenhet. Feministiska geografiforskare har däremot utvecklat förståelser för kroppens relation till *space* men också för kroppen *as a place*.³ Jag kommer återkomma till både McDowell och Grosz i min undersökning.

Den svenska forskningen på kropp och arkitektur har inte varit lika framträdande som den anglosaxiska. Svenska forskare inom arkitektur som forskar på kropp och identitet är främst Katarina Bonnevier och Katja Grillner, som 2007 startade gruppen *FATALE*. De håller bland annat kurser och workshops i feministisk arkitekturteori vid Arkitekturskolan KTH i Stockholm.

¹ Rendell, Jane, Penner, Barbara, Borden, Iain, "Editors' General Introduction" *Gender Space Architecture: An interdisciplinary introduction*, red. Rendell, Penner & Borden.

² McDowell, Linda, *Gender, Identity & Place: Understanding Feminist Geographies*, Polity Press 1999, s. 69

³ McDowell, 1999, s. 34-35

Bonnevier disputerade 2007 med sin avhandling *Behind Straight Curtains: Towards a Queer Feminist Theory of Architecture* och har sedan dess skrivit ett flertal artiklar om arkitektur i relation till feminism- och queerteori. Hennes avhandling diskuterar bland annat hur subjektiva positioneringar konstrueras i arkitektur och byggd miljö utifrån ett queerfeministiskt perspektiv på performance, performativitet och heteronormativitet. Bonnevier samarbetar även med Thérèse Kristiansson från The New Beauty Council. Det finns inga tidigare studier som specifikt är baserade på mina två valda studieobjekt *Twilight Walk* och *Crawl*.

Materialval, källor och urval

Insamlingen av material och litteratur har anpassats efter min frågeställning med förhoppningen att anta en relevant diskussion till mitt ämne. Litteraturen ska komplettera och stödja sig mot varandra.

Min undersökning baseras på de dokumentationsmaterial jag har fått tillgång till, det vill säga dokumentationsfilmer från performancehändelserna, samt intervjuer och kommentarer med konstnärer och deltagare. För att få ytterligare förståelse för performancehändelsen har jag gjort en kort intervju med Thérèse Kristiansson från NBC. Intervjun hjälpte mig att få ytterligare information av det som inte framgår i dokumentationsfilmen av *Twilight Walk*.

Forskningsetiska överväganden

Uppsatsen behandlar inga känsliga personuppgifter. De personer som har intervjuats har tydligt informerats om uppsatsens syfte, samt gett tillåtelse att medverka i uppsatsen.

Avgränsningar

Jag kommer att avgränsa min analys av de två performanceverken genom att endast utgå ifrån hur kropp och identitet konstrueras och interagerar i relation till Göteborgs stadsrum, där samtliga konstverk utgår ifrån. Arkitekturen är en del av den rumsliga miljön och har givetvis relevans för undersökningen, men syftet är inte att göra en arkitektonisk analys av stadsrummet i sig, utan är en del i kropparnas växelverkan

mellan den sociala och fysiska interaktionen i det offentliga rummet. Jag fokuserar primärt på personernas kroppar och uttryck utifrån ett feministiskt perspektiv. Vikten läggs därmed på genus och inte lika frekvent utifrån ett klass- och rasperspektiv. Jag har inte fördjupat mig i performancekonstens historia, men redogör däremot hur man kan tolka och förstå performativitet.

Teori

Butlers performativitetsteori

Den amerikanska filosofen, poststrukturalisten och queerfeministen Judith Butler (1956-) intresserar sig för hur identiteter skapas genom så kallade performativa handlingar. Influerad av fenomenologi, (Edmund Husserl, Maurice Merleau-Ponty, George Herbert Mead), psykoanalytisk teori, (Jacques Lacan, Sigmund Freud) språkfilosofi (John Searle's talaktsteori, J. L. Austin) och fransk postmodern filosofi (Michael Foucault, Jacques Derrida, Simone de Beauvoir) har Butler utvecklat teorier kring hur kön och sexualitet konstrueras. Enligt Butler är genus ingen stabil identitet utan snarare identiteter löst sammansatta i tid. Butler menar att genusidentiteter konstrueras genom "stiliserade upprepningar av akter".⁴ Genus skapas genom repetitiva beteenden av gester, rörelser, språk och andra antaganden i hur man gör genus. Precis som Simone de Beauvoir deklarerade redan 1949 i *Det Andra Könet* – "Man föds inte till kvinna, man blir det", utgår Butlers performativitetsteori om att genus är ett *görande* och inte ett *varande*. Kroppen reproducerar ständigt mening beroende på den historiska och kulturella situationen. Antaganden om att *bli* kvinna (eller man) är därmed ett *görande*, där endast de historiska och kulturella konventionerna sätter gränserna.⁵ Varje ny upprepning av performativa akter innebär däremot små eller stora förskjutningar, eftersom det inte går att imitera eller kopiera

⁴ Butler, Judith, "Performative Acts and Gender Constitution: an Essay in Phenomenology and Feminist Theory" I: Preziosi, Donald (ed.) *The Art of Art History*. Oxford University Press 2009 [1988], 356-366, s. 356.

⁵ Butler 1988, s. 356, 358

någoting exakt varje gång.⁶ Dessa förskjutningar innebär i sin tur möjlighet till förändring:

Discrete genders are part of what 'humanizes' individuals within contemporary culture; indeed, those who fail to do their gender right are regularly punished. Because there is neither an 'essence' that gender expresses or externalizes nor an objective ideal to which gender aspires; because gender is not a fact, the various acts of gender create the idea of gender, and without those acts, there would be no gender at all. Gender is, thus, a construction that regularly conceals its genesis. The tacit collective agreement to perform, to produce and sustain discrete and polar genders as cultural fictions is obscured by the credibility of its own production.⁷

Kroppar är bärare av mening i det att vi inte bara göra våra egna kroppar, utan också bekräftar andras kroppar med den binära uppdelningen man/manlighet och kvinna/kvinnlighet. Performativa repetitioner av genus är således de elementära strukturerna av förkroppsligande i konstruktionen av identiteten. Det innebär att kroppar även är potentiella aktörer av möjligheter, men som upprätthålls av maktstrukturer med tydligt straffande konsekvenser i att inte iscensätta sitt genus *rätt*. Att iscensätta genus *fel* initierar däremot flera sätt att både direkt och indirekt straffa personen, (fysiskt och/eller mentalt) och om personen iscensätter *rätt* skapar det i sin tur en uppmuntran till att det finns en inneboende genusidentitet i alla fall.

Butler menar att genus skapas utifrån att kön och sexualitet definieras med hjälp av den *heterosexuella matrisen*, vilket kan förstås som en hegemonisk modell som utgår ifrån att kroppar måste utgå från ett stabilt kön baserat på en heterosexuell hegemoni. Kroppar är inte begripliga i sig utan kulturen skapar begripliga kroppar genom den heterosexuella matrisen, vilket förutsätter en idé om binära uppdelningar av kvinnlighet och manlighet som essentiellt kompletterande motsatspar. Det innebär därför att kön och sexualitet aldrig kan frikopplas från varandra.⁸

⁶ Rosenberg, Tiina, *Queerfeministisk agenda*, Atlas, Stockholm 2002, s. 75

⁷ Butler 1988, s. 358-359

⁸ Rosenberg 2002, s. 74

Kroppar-städer

Elisabeth Grosz utgår från en feministisk och filosofisk tradition, som liksom Butler har rötterna i främst fransk psykoanalys, filosofi och poststrukturalism.⁹

Grosz studerar kroppen som sociokulturell artefakt, med en primär förståelse för kroppen som materia (en konkret, levande struktur av organ, skelett och muskler).¹⁰ Hennes syfte är att utforska de ömsesidigt definierade relationerna mellan kroppslighet och metropol. Kroppen får först enhet och sammanhang genom sociala regelstyrda betydelseprocesser av träning och disciplin som gör kroppen meningsfull och förståelig. Språket och de centrala strukturella principerna som i psykoanalytiska termer förstås genom (familjeordnade) sexuella begär (den Andres begär) som producerar (och undertrycker) barnets kroppsliga zoner och relation till andra kroppar och objekt.¹¹ Staden definierar Grosz följande:

Med stad förstår jag ett komplext nätverk av sociala aktiviteter, processer och relationer med ett antal imaginära och reella, projekterande eller verklig arkitektur, geografiska, medborgerliga, och offentliga relationer. Staden sammanför ekonomiska flöden och informationsflöden, nätverk av makt, former för förflyttning, styrning och politiska organisationer, interpersonella sociala relationer inom och utom familjen, med en ekonomisk-estetisk organisering av rum och platser för att skapa en delvis permanent men likväl ständigt föränderlig byggd miljö.¹²

Grosz' definition av staden visar den väsentlighet staden och den byggda miljön har för meningsskapandet av kroppar. Staden och dess organisation är därmed en

⁹ Feministiska filosofer som Luce Irigaray, Simone de Beauvoir och Julia Kristeva har bland andra tolkats av Grosz.

¹⁰ Grosz, "Kroppar-städer", *Arkitekturteorier*, Skriftserien Kairos 5, Raster, Stockholm 1999, s. 197-210, s. 199 [1992]

¹¹ Grosz 1992, s. 199-200

¹² Grosz 1992, s. 200

avgörande faktor i den sociala produktionen av (sexualiserad) kroppslighet. Staden kan förstås som den sociala organisation som förenar annars orelaterade kroppar – den hemlöse och fattiga människan med den välbärgades livsstil. De sociala relationerna behöver inte nödvändigtvis anta en avsiktlig vilja till exploatering.¹³ Makt – medveten och omedveten, kan därmed betraktas på flera plan. Stadens olika organisationer hjälper till att kategorisera och definiera kroppar utifrån kön, klass, etnicitet, funktionsduglighet osv. Den urbana miljön fungerar således som en organisation och kontext för kroppen.

Förenklat studerar både Butler och Grosz hur kulturen konstruerar och vidmakthåller den biologiska och symboliska ordningen. Butler utgår ifrån att identitet förstås som fenomenologiskt och performativt. Då Butler främst fokuserar på hur kön konstrueras genom performativa handlingar, undersöker Grosz kroppen som materia och kulturell artefakt i den urbana miljön. Grosz är visserligen inspirerad av Butler, men sätter kroppen i relation till staden. Deras teorier om kroppen fungerar därför som ett komplement till varandra i min uppsats.

Metod

Performance baseras på konst som *händelse*, därför kommer jag att använda mig av den svenska konsthistorikern Margaretha Rossholm Lagerlöfs teorier av performativitet för att fördjupa mig i konstverkets performativa mening. Performativitetsteori som metod lämpar sig i att gå i dialog med kroppen som konstnärlig artefakt. Att studera hur kropparna i verken rör sig, att tolka vilka känslor och uttryck de förmedlar, både genom talakter och kroppsspråk är grundläggande för min användning av performativitetsteori.

Performativitet

Konstarter som bygger på skådespel, performance, dans, sång, scenografi och musicerande innebär att den grundläggande mekanismen är *performativ*.

¹³ Grosz 1992, s. 198

Scenframträdandet är således den avgörande händelsen. Performance¹⁴, det engelska ordet för handling eller uppförande, utgår från kroppen som meningsskapare i händelsen. Performativetsbegreppet är däremot oberoende av performance utan myntas redan på 1950-talet av språkfilosofen J. L Austin (1911-1960) (*How to do things with Words: The William James Lectures delivered at Harvard University in 1955, 1962*). Begreppet förklaras som en rituell eller ceremoniell händelse där talakter förstås som performativa praktiker konstruerade av språket.¹⁵ Språket *konstruerar* alltså mening genom talakten.

Performativ tolkning

I stället för att titta på stil och form ska jag utgå ifrån att tolka verken genom Rossholms *performativa tolkningsprocess*. Jag som betraktare lever mig in i verket för att tolka den performativa händelsens upplevelser och uttryck. Rossholms performativa metod är därmed baserad på den subjektiva upplevelsen:

Uttrycket »subjektivitet« leder spåret till föreställningar om ett »jag«, en punkt varifrån det sedda eller tänkta utgår, ungefär som kunskapen i René Descartes filosofi eller bildrummet i en centralperspektivistisk målning. Är det istället tal om »inlevelse« är förståelsen av »jag« kanske fortfarande aktuell, men det är förflyttningen in i konstverket och samspelet med dess uttryckssätt som är själva ämnet för reflexionen. Subjektivitet är den större och mera omfattande kategorin, men inlevelse en av dess arter.¹⁶

Min inlevelse baseras således genom förflyttningen till verket eller rummets *presens*, och vad som sker när kropparna i verket interagerar med det rumsliga sammanhanget, arkitekturen och i relation till publiken. Den performativa meningen innebär »att vara

¹⁴ Det latinska ordet *Performare*, från medeltidslatin och betyder »genomföra«, »utföra«, »framföra«. Rossholm Lagerlöf, Margaretha, *Inlevelse och vetenskap. Om tolkning av bildkonst*, Atlantis, Stockholm 2007, s. 21

¹⁵ Butler, Judith, *Bodies That Matter, On the discursive Limits of "Sex"*, Routledge, New York, (1993) 1997. s. 13

¹⁶ Rossholm 2007, s. 16

där«. Den intersubjektiva relationen till verk och betraktare är grundläggande i Rossholms metod. Inlevelsen tar vid när betraktaren försjunker sig i konstverket, när mottagaren är avskild från de utspelade dramahändelserna men har en väg öppen för ett direkt närvarande. En utvidgad tolkning kan handla om den performativa mening som visat sig i iscensättningen, exempelvis genom kropparnas identiteter och roller i den händelse som skildras.¹⁷ Performativ mening finns därmed på flera nivåer. Verket blir iscensatt på nytt genom tolkningen, som i sin tur uttrycker den estetiska dimensionen.¹⁸

Dokumentationsmaterialets komplexitet

Att studera performance som en performativ konsthändelse blir självklart problematiskt eftersom jag själv inte har närvarat vid den verkliga händelsen. Min tolkning bygger därmed på det material som finns dokumenterat och berättat från händelserna. Både *Twilight Walk* och *Crawl* har filmats, redigerats och klippts om. Dokumentationerna av *Crawl* innehåller mer råmaterial och amatörmässiga videoklipp än *Twilight Walk*, vars material har redigerats och klippts professionellt.

Den visuella kulturforskaren Marita Sturken menar att teve- och videobilden är genomsyrad av en rad andra kulturella koder och receptionskanaler som påverkar vår tolkning. Roland Barthes liknar fotografiet som någonting fastfruset av det som ”har varit där” – det kausala sambandet mellan fotografiet och en tidigare händelse. Konstnären Robert Morris kallar fenomenet för ”the present tense of space” – helt enkelt *rummets presens*. Huruvida verket är fysiskt tillgängligt eller måste studeras indirekt via dokumentationsmaterialet, och har stor betydelse för hur man kan skriva om dem.¹⁹ Rossholm menar att teknologin inom forskning av konstvetenskap bestämmer vad som sker mellan verk och betraktare.²⁰ Teknologin kan därför

¹⁷ Rossholm 2007, s. 73-74

¹⁸ Rossholm, 2007 s. 15

¹⁹ Ring Petersen, Anne, *Installationskunsten: mellem billede og scene*, Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet, 2009, 136, 366

²⁰ Rossholm 2007, s. 20

innebära både möjligheter och begränsningar för tolkningen av en konsthändelse. Den teknologiska utvecklingen möjliggör nya sätt att dokumentera och fånga en händelse, men påverkar även tolkningen. Huruvida verken är installerade och placerade i en ny kontext och rumsligt sammanhang spelar givetvis också roll för den performativa tolkningsprocessen. Den danske konstvetaren Anne Ring Petersen rör sig i fenomenologiska perspektiv av performance och installationskonst och påpekar liksom Rossholm att videons visuella medium i sig själv kan innebära en andra förståelse för kropp och subjekt.²¹ Mitt material spelar därmed en avgörande roll för min tolkning. Jag hade möjligheten att intervjua Thérèse Kristiansson, konstnär i The New Beauty Council och en av initiativtagarna till *Twilight Walk*, vilket var en fördel då hen gav andra perspektiv som inte uppfattades i dokumentationsfilmen. Enligt Kristiansson förmedlade dokumentationsvideon performancehändelsen en orättvis bild av den reella händelsen, eftersom det inhyrda teamet som dokumenterade performancet klippte filmen på ett missvisande sätt, enligt Kristiansson. Fokus lades speciellt på att fånga estetiska vackra miljöer, snarare än att förmedla den problematik performancehändelsen innebar för deltagarna.²² Som komplement spelades därför fyra olika subjektiva upplevelser in från performancet över de rörliga bilderna. Språket fungerar därför som ytterligare performativ iscensättning i tolkningen av verket.

Semiotik

Kroppen i staden interagerar inte bara med den materiella men också med det symboliska. Grundförståelsen för semiotiken handlar om hur tecken produceras genom språk och bilder, och studeras genom hur dessa skapar mening och förståelse som *koder* för någonting annat.²³ Arkitektur kan studeras utifrån dess symboliska betydelser den ger uttryck för, både kontextuellt och estetiskt – eftersom symbolism kan uppfattas på flera nivåer. Jag kommer därför även att ta hjälp av semiotiska betydelser av arkitekturen och dess estetiska uttryck.

²¹ Ring Petersen 2009, s. 381

²² Intervju med Thérèse Kristiansson, NBC, [2012-12-17]

²³ D'Alleva, Anne, *Methods & Theories of Art History*, Laurence King Publishing, London 2005, s. 30

Att studera staden som bärare av mening och semiotiska betydelser får genomslag under den postmoderna kritik inom arkitektur som växer fram i slutet på 1970-talet. Robert Venturi och Denise Scott Brown slår igenom med *A Significance for A&P Parking Lots, or Learning from Las Vegas* (1972) och som sedan uppdateras till *Learning from Las Vegas: the Forgotten Symbolism of Architectural Form* (1977). I deras studie gör de en arkitektonisk analys av The Las Vegas Strip där de ifrågasätter de rådande modernistiska normerna av elitistiska smakideal och traditionell syn på arkitektur. Deras ståndpunkt är att *symbolen* är mer betydelsefull än själva arkitekturen.²⁴ Det nya, moderna och kommersiella stadslandskapet är enligt Scott Brown och Venturi genomsyrat av symboler och tecken som konkurrerar om vår uppmärksamhet och som har stor betydelse för hur vi uppfattar design och arkitektur.

Disposition

Inledningen presenterar mina valda teorier och metoder som diskuteras och motiveras. Därefter ger jag en kort redogörelse av The New Beauty Council, samt William Pope.L's konstnärskap. Analysen inleds med att verken beskrivs var för sig; deras estetiska och kroppsligt performativa karaktärer och uttryck. Performanceverken studeras därefter komparativt i analysen utifrån olika tematiska diskussioner.

Jag diskuterar verkens kroppsliga maskering i relation till sociala koder genom att exemplifiera med deltagarnas subjektiva upplevelser av händelsen. Därefter görs en tolkning av kroppens potentiella fysiska upplevelser i verket *Crawl*. Jag gör även en kort semiotisk betraktelse av platsernas rumsliga karaktär. Därefter diskuterar jag hur makt produceras i stadsrummet samt hur man kan tolka begreppet *empowerment*. Efter det följer en diskussion av tystnadens provokativa kraft i verken, samt hur makt och kontroll av kroppar kan betraktas utifrån en jämförelse av Michael Foucaults arkitektoniska begrepp *Panopticon* i relation till Judith Butlers performativitetsteori. Avslutningsvis diskuteras historiska jämförelser av att studera staden ur ett

²⁴ PDF: Venturi, R. Scott Brown, D. "Learning from Las Vegas: The Forgotten Symbolism of Architecture Form", The MIT Press, Cambridge Massachusetts, London 1977, s. 13
[www] Hämtad 2013-01-07 på http://designtheory.fiu.edu/readings/venturi_LFLV.pdf

underifrånperspektiv, samt en diskussion mot ett mer demokratiskt stadsrum. Uppsatsen avslutas med en sammanfattning och avslutande diskussion.

II. Empiri

NBC

Twilight Walk är utvecklat av gruppen The New Beauty Council, som är ett konstprojekt baserat i Stockholm. Projektets initiativtagare består av ett antal curatorer, konstnärer och arkitekter. I deras konst försöker de skapa öppna samtal och möten till förhandlingar och dialoger för att undersöka vad som ligger bakom den byggda miljön. Gruppen undersöker på olika sätt konst, performance och urban design för att skapa nya upplevelser och berättelser i staden. Namnet The New Beauty Council refererar till Skönhetsrådet – Rådet till Skydd för Stockholms Skönhet, en kommunal instans som huvudsakligen granskar remitterade detaljplaner och bygglovsärenden från Stadsbyggnadskontoret och tar beslut i frågor som rör Stockholms stadsmiljö.²⁵ NBC är kritiska till den sortens institutioner, och menar att de som huvudsakligen har inflytande över Stockholms stadsmiljö och är stadens största opinionsbildare i frågor som stadsutveckling, arkitektur och stadsplanering, består av vita män i hög medelålder. NBC vill med sina projekt istället diskutera och problematisera vem och vilka som har tolkningsföreträde och medbestämmande när det gäller stil och arkitektur, samt hur begrepp som skönhet och fulhet kan (om-) definieras. De vill inte framställa *ett* sätt, *en* skönhet eller *en* vision, utan syftar till att öppna upp för fler sätt att uppleva och tolka det offentliga rummet.²⁶ Genom deras performance tolkar de staden från ett underifrånperspektiv. De arbetar aktivt för en diskussion av det offentliga utrymmet genom att representera fler berättelser, samt hur man kan utforska gränser i stadens funktionella och estetiska värden.

²⁵ Webbsida: Stockholms Stad, Skönhetsrådet [www] Hämtad 2012-12-11 på <http://www.stockholm.se/skonhetsradet>

²⁶ Webbsida: The New Beauty Council [www] Hämtad 2012-12-04 på http://newbeautycouncil.org/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1

William Pope.L

William Pope.L (1955-) är konstnär och född i New Jersey, USA. I sin konst arbetar han med fotografi, måleri, teater och performance. Han är intresserad av frågor som bland annat rör ras, klass, kapitalism, konsumtion och kropp. Att ifrågasätta och utforska myter och stereotypa bilder av maskulinitet och ”den svarte mannen” är återkommande teman i hans konst. Han intresserar sig för olika typer av uttryck i hur den vita, västerländska världen har benämnt svarta människor som ”annorlunda”, genom rasistiska stereotyper av ”den Andre”. Projektet ”The Black Factory” utgår från diverse objekt som associeras till svart eller afroamerikansk kultur, för att skapa nya produkter av klass, status och etnicitet.²⁷

Sedan 1978 har Pope.L arbetat med performanceverket *Crawl* där han kryper med sin kropp genom olika städer. Till en början utförde han ”solokrypningar” på New York och Jersey City's gator iförd kostym och senare Superman-dräkt, för att de senaste åren bjuda in allmänheten att delta. Med dessa ”krypningar” utforskar han kroppens fysiska relationer till staden genom att försöka säga något ”in motion”.²⁸

²⁷ Webbsida: Corcoran Gallery of Art, [www] Hämtad: 2013-01-02 på <http://www2.corcoran.org/30americans/artists/william-pope>

²⁸ Webbsida: Intervju med William Pope.L, dokumentation av *Göteborg Crawl*. Kulturguiden.tv:”William Pope L inledde konstbiennalen med att krypa” [www] Hämtad 2012-12-17 på <http://vimeo.com/25465091>

III. Analys

Twilight Walk

Twilight Walk leddes av konstnärerna Annika Enqvist (1975-) och Thérèse Kristiansson (1981-). Performancet utgick från en bestämd promenad i Göteborgs centrala stadsdelar, där konstnärerna och deltagarna hade kommit fram till vilka rum de ville att promenaden skulle utgå ifrån. Promenaden startade från Röda Stens Konsthall, därefter gick gruppen till spårvagnshållplatsen i stadsdelen Majorna, tog en spårvagn in till Brunnsparken, promenerade längsmed Östra Hamngatan och vidare till Lilla Bommen. Vid Lilla Bommens färjeläge tog de sedan båten till andra sidan älven, Slottsberget. Därifrån vandrade de längs med den lilla stranden vid Eriksberg och tog båten tillbaka till Klippans färjeläge och Röda Sten. NBC bjöd in allmänheten för att delta, men bestod i majoritet av vänner och bekanta. Deltagarnas ansiktsmasker tillverkades av papperslösa kvinnor som hade bjudits in av NBC. De flesta av personerna bar maskeringar av något slag, medan flera visade ansiktet. Tanken var att promenera i de stadsrum som gruppen ansåg som problematiska gentemot icke-normativa, transsexuella och marginaliserade grupper och identiteter.²⁹

Beskrivning

Gruppen består av ungefär femton personer; några vänner, några okända för varandra. En av deltagarna är performancekonstnären William Pope.L. Det är i juni och det småduggar lätt, klockan är runt åtta på kvällen. Flera personer bär paraply. Det börjar bli skymning. En person befinner sig på en av älvens färjor. Tvärs över tre säten ligger kroppen utsträckt med färgglad ansiktsmask och röda färgglada stövlar. Kroppen ligger slapt och utsträckt, personen kliar sig med ena handen i håret. Därefter följer scener från promenadens olika offentliga rum; busskuren, ombord på spårvagnen och färjan, vid älvens färjeläge, längs en strandkant, via en gångtunnel till Röda Stens industriområde. I olika maskeringar och dräkter går personerna med

²⁹ Intervju med Thérèse Kristiansson, NBC, [2012-12-17]

bestämda steg fram längs gatorna; de tar plats och breder ut sig. De går målinriktat, snabbt och självsäkert. Flera personer har tunna kläder och bara armar, det ser kallt ut.

Gruppen promenerar tyst. Endast ljudet från älvens brus och trafikens muller uppenbarar sig i bakgrunden. Stadens övriga ljud sipprar fram i bakgrunden; spårvagnarna som gnisslar i spåren och sorlet från människor på långt håll. Två personer sitter tysta på en spårvagn i klädnader av färgglada, lysande färger och kraftfull sminkning. De tittar rakt fram med stadig blick.

Vandringen stannar sedan upp vid Eriksbergs bostadsområde och personerna står nu i riktning mot en person med långt ljust hår, långklänning, vit-och-svartprickig jacka och färgglad mask för ansiktet. Personen vaggas fram och tillbaka med överkroppen samtidigt som hen tar kraft med armarna och brister ut i sång. Hen använder ett expressivt kroppsspråk när sången övergår i falsett och hen skriker rakt ut mot de andra personerna som står stilla, tysta och orörliga. I en annan scen sitter en person ned på färjeläget båtbygga och urinerar, medan en annan person håller ett rosa paraply över den sittande personens kropp. Vandringen fortsätter via Brunnsparcken och Östra Hamngatan shoppingstråk, några unga leende män går tätt efter gruppen.

Masken och rätten om att få se den sanna ytan

Flera av personerna i *Twilight Walk* bär ansiktsmasker. Några av maskerna är dekorerade i guld och glitter och målade i starka färger medan några är helvita. De kan liknas vid masker från teatern- eller maskeradens värld. Deltagarnas kläder varierar från person till person, några är ”utklädda” medan några går i vardagliga kläder. En av deltagarna bär stora skynken, pärlor och draperingar av tyll och spets virade runt kroppen. Personen har en stor svart hatt och vitsminkat ansikte med rödmålad mun. Stadens gråblå skymningsljus förstärker klädnadens teatraliska uttryck och färgerna lyser upp personens gestalt. Några personer har peruker och kraftig sminkning; utsmetat läppstift och kinder i starka färger.

En av deltagarna i *Twilight Walk* beskriver maskeringen på följande sätt:

Jag tänkte på hur provocerande olika maskeringar är: förbud mot maskeringar vid demonstrationer, förbud mot niqab och burka; idén om rätten att få se den sanna ytan.³⁰

Masken blir därmed ett aktivt politiskt ställningstagande där maskeringen manifesterar ett politiskt eller religiöst syfte, men också genom en aktiv ställning för att träda in i en annan roll, att klä ut sig och ”spela lustig”. Att *inte* visa sitt ansikte resulterar i en mer svårdefinierbar kropp, eftersom ansiktet spelar en så pass viktig roll för den sociala interaktionen. Kroppen blir en anonym kropp. Den symboliska handlingen i att papperslösa kvinnor tillverkade maskerna kan betraktas som ett förkroppsligande av det anonyma subjektet utan medborgerliga rättigheter. Vissa grupper förblir osynliga i samhället, men det betyder inte att de inte finns.

En annan deltagare i *Twilight Walk* uppfattar händelsen som obehaglig och jobbig, och uttrycker en förvåning över att maskerna uppfattades som provocativa av flera betraktare under promenadens gång. En deltagare berättar:

Det var massa saker som hände den kvällen, och jag tror att jag fick som en liten chock. Från min dansvärld med ett skönt och omhändertagande förhållande till kroppen, till en annan värld, och ett annat förhållande till kroppen. Och de där maskerna som jag inte förstod förrän därute hur mycket aggressivitet det innebär; vilken aggressiv handling det innebär att bära mask, och att det blev bemött med rädsla och aggression. Det blir en maktkamp vare sig man vill eller inte.³¹

Att klä ut sig, maskera sig och gå in i en annan roll möts med aggressivitet. Det uppfattas som en provokativ handling att gå utanför det normativa beteendet om hur man förväntas vara i stadsrummet. Gränsöverskridande identiteter som går utanför den heterosexuella matrisen, det vill säga det genussystem som kräver två identifierbara kön för att kroppar ska bli begripliga, blir extra tydliga. När dessa gränsöverskridanden sker med hjälp av oförväntade normöverskridande uttryck, sker starka reaktioner från omgivningen.

³⁰ Citatet är hämtat från dokumentationsfilmen *Twilight Walk*

³¹ Citatet är hämtat från dokumentationsfilmen *Twilight Walk*

En mask kan även betraktas som ett objekt som relaterar till scenkonstens traditioner; från dansen och teaterns värld. Genom att klä sig i dessa attribut uppstår en konflikt hos betraktaren. Genusperformance iscensätter problematiken tydligt, eftersom kön fungerar som en av de första identifierbara mekanismer som sker i interaktioner med människor. Att inte kunna definiera en kropp som antingen man eller kvinna är problematisk eftersom människor har ett behov av att göra kroppar begripliga. Häri uppstår en konflikt. Butler menar att den teatrala akten och sociala rollen är särskilt komplex, eftersom den teatrala akten kan betraktas som ”enbart ett skådespel”.³² Genusperformance i den *icke-teatrala*-kontexten är mycket mer aggressiv och reglerad av sociala konventioner. En transvestit som befinner sig på en scen kan uppfattas som positiv, bjuda på ett lustfyllt nöje och få applåder, medan transvestiten på bussen kan mötas av aggression, rädsla och till och med våld.³³ Kroppar bemöts därmed olika beroende på vilken plats kroppen befinner sig i. Kropparna i *Twilight Walk* befinner sig utanför den teatrala kontexten och dansens värld, där maskerna och dräkterna istället förstärker den provokativa kraften i bemötandet av kroppen.

Crawl

I det andra performanceverket *Crawl* består deltagarna av unga män och kvinnor. Deltagarna är vardagsklädda i jeans och tröja. Vädret är klassiskt göteborgskt försommarväder; blåsigt men soligt. En folksamling står runtomkring deltagarna. Samtliga deltagare har lindat svarta tygskynken runt ögonen, knäna, armbågarna och händerna. Några har handskar på sig. De pratar inte med varandra utan ser ansträngda ut när de sakta kryper fram. Gruppen kryper långsamt fram längs Linnégatans och Andra långgatans trottoarer; från Linnéplatsen till Masthuggstorget i Göteborg.³⁴ Gruppen leds av konstnären William Pope.L, i röd tröja och jeans som håller en ficklampa i ena handen medan han stödjer sig på armbågarna och liksom ålar sig fram. Några personer kryper på knäna, några ligger ned på marken och ålar sig fram

³² Butler 1988, s. 363

³³ Butler 1988, s. 363

³⁴ Webbsida: Göteborgs Internationella Konstbiennial 2011 [www] Hämtad 2012-12-04 på <http://goteborg.biennial.org/city-excavations/crawla-med-pope-l/>

med armbågarna. Flera personer växlar mellan att krypa med händerna och armbågarna. Några har vit tejp på knäskålar och handflator.

En kille håller en bunt med bruna pappersdokument i handen medan han skjuter kroppen framåt och stödjer sig med den andra armbågen. En liten flicka i fyraårsåldern sitter på en kvinnas rygg med en ficklampa i handen.

Gruppen rör sig mycket långsamt och metodiskt fram, nästan rytmiskt i takt med varandras kroppar. En slags zombieliknande krypprocession. Kropparna trycks mot asfalten av kroppsvikten. Flera av deltagarnas kläder är redan smutsiga och den känsliga huden skrapas mot den hårda stadsytan. De långsamma kropparnas rörelser vittnar om att upplevelsen av kroppens kontakt med asfalten är känslig.

Trots en relativt normativ deltagarpublik gestaltar gruppen en gränsöverskridande positionering i stadsrummet. William Pope.L berättar i en intervju att när han började med *Crawl* i slutet av 1970-talet bodde Pope i New York. Staden genomsyrades av många sociala problem, särskilt hemlöshet. Folk sov på gatan, i dörröppningar, i tunnlar och vid vägkanter. Pope blev intresserad av tanken på vad som skulle hända om alla dessa människor plötsligt skulle börja röra sig tillsammans som en enhet, mot ett och samma mål. Det slog honom vilken rebellisk kraft en sådan aktion skulle innebära, eftersom varje kropp också är en potentiell aktion, även de som befinner sig i totalt utanförskap. Under den här tiden bodde dessutom flera i Pope's familj på gatan; han morbror, hans far, hans bror. Då var den största rädslan för honom att han skulle springa in i dem. För trots människans utsatthet av att befinna sig lägst ned i samhället, så har kroppen fortfarande vitalitet, menar Pope.³⁵

Kroppens fysiska upplevelser

På stadens gator möts människors kroppar varje dag i ett flöde av sociala interaktioner. Trottoaren används av fotgängaren, cyklisten, rullatorn och rullstolen. I

³⁵ Webbida: Intervju med William Pope.L, dokumentation av *Göteborg Crawl*. Kulturguiden.tv: "William Pope L inledde konstbiennalen med att krypa" [www] Hämtad 2012-12-17 på <http://vimeo.com/25465091>

många fall är trottoaren den hemlöses hem, tiggaren och den prostituerades arbetsplats. Trottoarer är i vissa samhällen sällsynta; I Las Vegas transporterar bilen kroppen framåt.³⁶ Motorvägen fungerar som stadens blodomlopp. I *Crawl* befinner sig kropparna i direktkontakt med stadsrummets bas. Asfalten eller gatstenen är dess hårda markyta som rispar och skrapar mot den organiska kroppen. Att uppleva staden från ett asfaltperspektiv är att uppleva stadens fysiska hårdhet, liksom kroppens fysiska känslighet. Performancet gestaltar kroppens fysiska närvaro i stadsrummet, som resulterar i en påtaglig frånvaro av kroppens förmågor av den befintliga miljön. Jag som betraktare kan nästan känna hur det känns när knäskålarna pressas mot den hårda asfalten och hur gruskornen fastnar i kläder och i handflatans mjuka hud. Det är obehagligt och smärtsamt att ramla handlöst mot en hård trottoarkant, därför vill de flesta inte ha direktkontakt med stadens gator. Vi glömmer bort hur staden känns *fysiskt*, och det är endast när vi av misstag hamnar i konflikt med den befintliga miljön som vi observerar dess hårda yta. I *Crawl* förstärks kroppen som en *mänsklig* kropp. Den fysiska upplevelsen och kroppsliga kontakten kan betraktas som att staden tillhandahåller en alienerad miljö i ett onaturligt, ohälsosamt sammanhang för kroppen. Trottoaren fungerar som rummets horisontella bas och organiserar dess funktion för att promenera, springa eller cykla. Asfalten är inte konstruerad för den organiska kroppen – fordon och färdmedel är gatans funktion och ändamål. Två fötter i ett par rejäla skor är vad som krävs för att slippa smärta eller obehag.

Grosz teorier om kroppens relation till staden blir intressant i det avseende staden indirekt och direkt exkluderar och alienerar kroppar. *Crawl* kan betraktas som ett performance som utmanar stadens fysiska relation till kroppen som organisk materia. *Crawl* visar därmed hur mycket vitalitet dessa kroppar får tillsammans genom att understryka kroppens känslighet. Hur sårbar den mänskliga kroppen faktiskt är. Hur lite direktkontakt den mänskliga kroppen har med den befintliga miljön, hur vi använder stadens gator och varför. Kroppen möter sällan den befintliga arkitekturen annat än när du sitter på en trappa eller bänk, när du öppnar dörren till en byggnad eller håller dig i ett räcke för att stödja dig. När du går barfota genom en park. Från

³⁶ PDF: Venturi, R. Scott Brown, D. "Learning from Las Vegas: The Forgotten Symbolism of Architecture Form", The MIT Press, Cambridge Massachusetts, London 1977 [www] Hämtad 2013-01-07 på http://designtheory.fiu.edu/readings/venturi_LFLV.pdf

barnsben får många lära sig att det är farligt att gå barfota i stadsmiljö, i andra delar av världen lever barn på stadens gator.

Staden och arkitekturens maktapparat blir än mer tydligt utifrån ett asfaltsperspektiv. I *Crawl* ligger det i gruppens motstånd och förening mot stadens fysiska hårdhet, kroppens seghet och oförmåga att ta sig fram gestaltar rummets reducering av tid och avstånd. Den fysiska exkluderingen av kroppar synliggörs i *Crawl* när funktionsnedsattas positioner åskådliggörs; ficklampan och ögonbindlarna fungerar som representationer för blinda kroppar. Fler positioneringar av icke-normativa identiteter synliggörs i stadsrummet.

Linda McDowell, forskare i geografi, menar att våra kroppar är mer flexibla och flytande än vad vi i själva verket tror. Hur vi använder våra kroppar varierar på vilken plats och i vilken kontext våra kroppar representeras och positioneras, där plats och kontext spelar en viktig roll för hur femininitet och maskulinitet konstrueras olika beroende på ras och klass.³⁷

Crawl ifrågasätter en fysisk positionering i stadsrummet och ger uttryck åt de kroppar som befinner sig på en låg socioekonomisk status i samhället; hemlöshet, tiggeri, prostitution och människohandel. En person som ligger eller sitter på marken kan uppfattas som sårbar, utsatt, i underläge, sårad, eller i behov av hjälp. Att dessutom krypa kan uppfattas som en onaturlig position, ett barnets position. Att sänka sig i nivå till marken är att positionera sig till ett utsatt läge och kan mötas av aggressivitet och provokation. I Göteborg finns flera romska tiggare från Rumänien och Bulgarien där flera av tiggarna ligger eller sitter på marken, ofta med nedböjt huvud. Moderata riksdagspartiet har nyligen lämnat ett förslag om att förbud skall införas mot organiserat tiggeri, med syfte att stoppa utnyttjande av människor.³⁸ Tiggare och hemlösa som motas bort från gator och torg innebär att kroppar direkt exkluderas från offentliga platser beroende på vems kropp och positionering det handlar om. I föregående exempel är således stadsrummet den mest fundamentala plats i hur makt

³⁷ McDowell 1999, s. 34, 68, 117

³⁸ Webb sida: *Dagens Nyheter*, [www] ”M vill förbjuda organiserat tiggeri” Publicerad 2012-12-16, Hämtad 2012-12-19 på <http://www.dn.se/nyheter/politik/m-vill-forbjuda-organiserat-tiggeri>

kan utövas och upprätthållas gentemot andra kroppar i samhället. Att varken fysiskt eller socialt integreras i det offentliga rummet är därför en fråga om demokrati och mänskliga rättigheter. Enligt Grosz spelar staden en aktiv kraft i konstitutionen av kroppar. Hon menar att staden är den mest omedelbara och konkreta plats där makt produceras och cirkuleras. I stadens form och struktur skapas sammanhang av sociala regler och social konformitet där socialt marginella placeras på ett säkert avstånd, inringat och avgränsat.³⁹ Med tydliga symboliska markörer i stadens arkitektoniska organisationer av regler och funktioner skapar staden även mening i *hur* kroppar ska integreras med den befintliga miljön. En bänk visar var du får sitta, en rökruta talar om var du får stå, en stig eller trottoar visar var du får gå. Den byggda miljön organiserar även in människor beroende på hur förutsättningarna för den rörelseanpassade tillgängligheten ser ut. En kvinna med en barnvagn blir indirekt rörelsehindrad i staden och i kollektivtrafiken, liksom den gamla med rullatorn och personen i rullstol. Att undersöka vem som indirekt eller direkt exkluderas av den befintliga arkitekturen ger svar om vem den är skapad av, och därmed *för*.

Semiotiska betraktelser av stadsrummet

Det finns flera studier som har undersökt representationer av det offentliga rummet, vilka kroppar som exkluderas och vilka kroppar som tenderar att uteslutas. Feministiska arkitekturforskare har särskilt studerat hur arkitektur och stadsplanering ger uttryck för patriarkala maktstrukturer. Jane Rendell menar att kopplingar mellan patriarkala strukturer och arkitektur direkt och indirekt organiserar patriarkal makt på flera plan. I det kommersiella landskapet skapas normer och ideal av kroppar genom sexistiska och rasistiska stereotyper.⁴⁰

Ur en semiotisk betraktelse av arkitektur kan exempelvis skyskrapan betraktas som en kod för fallocentrism och manlig dominans. Grosz påpekar att den fallocentriska kodningen av statskroppen (där staten är en parallell till kroppen) gör anspråk på att

³⁹ Grosz 1992, s. 208

⁴⁰ Rendell, Jane, Penner, Barbara, Borden, Iain, "Editors' General Introduction" *Gender Space Architecture: An interdisciplinary introduction*, (ed) Rendell, Penner & Borden. Routledge, London, 2000. s. 6-11

företråda den mänskliga kroppen men använder mannen för att representera människan.⁴¹ Det innebär att mannen implicit tillskrivs normen i arkitektur och stadsbyggnad, även om den offentliga miljön omskrivs som demokratisk och allmängiltig. För att förstå hur makt produceras i arkitektur och offentlig miljö behöver man förstå bakomliggande strukturer. Uppdelningen mellan offentlig/privat, är historiskt sett en binär uppdelning mellan man och kvinna, där mannen historiskt sett haft tillgång till det offentliga rummet, medan kvinnan har förpassats till den privata sfären.

Arkitekturen kommunicerar mer än vad vi tror. Kevin Lynch skriver i *The Image of the City* (1960) att: "A good environmental image gives its possessor an important sense of emotional security. He can establish a harmonious relationship between himself and the outside world."⁴² Lynch redogör på ett tydligt sätt hur kroppens (*läs: mannens*) interaktion till staden har betydelse för hur vi känslomässigt uppfattar den och känner oss trygga. De rum *Twilight Walk* utgick ifrån var platser som gruppen kände ett starkt motstånd inför, och som var laddat med symboliska och normativa koder enligt dem själva. Eriksbergs nybyggda bostadsområde uppfattades av gruppen som symbol för vit heterosexuell övre medelklass, materialiserad i arkitektur. Avskalade ny-modernistiska huskroppar i mörkt och ljus puts förmedlar en känsla av lyx, yta och ljus. Brunnsparken, det rum där kanske flest kroppar möts varje dag, fungerar som en knypunkt i kollektivtrafiken och är centrum för Göteborgs kommersiella stadsområde, men kan upplevas som otrygg. Brunnsparken är inte primärt ett bostadsområde utan avsett för handel, kontorslokaler och banker. Längs Östra Hamngatan följer Nordstans åtstramade 1970-talsbyggnad med kontorslokaler och butiker. Platsen har ett starkt kommersiellt symbolvärde. *Crawl*, utgår från Linnégatans långa allé bredvid barer, affärer, caféer och bostadshus. Den aktiva rörelsen i Linnégatan mynnar ut till Järntorget där ett flöde av människor och spårvagnar korsar varandra. Härifrån kröp gruppen längsmed Andra långgatan, en gata bestående av snabbmatsrestauranger, pubar, strippklubbar och porrbutiker.

⁴¹ Grosz 1992, s. 203

⁴² Lynch, Kevin, *The Image of the City*, The M.I.T. Press, USA 1960

Miljön kan uppfattas som sexistisk eftersom sexklubbarnas exploatering av kvinnors kroppar ger direkt uttryck för patriarkal makt. Platser som innebär ett ständigt flöde av liv och rörelse kan likaså anta en laddad plats av granskande och dömande blickar. Kollektivtrafiken är en relativt skyddad plats, men kan vara stökig och trångt med mycket folk. Övervakningskamerorna bevakar stadens kroppar ständigt.

Arkitektur, politik och makt

Både *Crawl* och *Twilight Walk* skapar performativ mening som representeras av kroppar vars beteenden och identiteter kan betraktas som avvikande och icke-normativa i stadsrummet. Att krypa på den smutsiga gatan betraktas som avvikande, att klä sig i mask uppfattas till och med som en provokativ handling. Att kissa på allmän plats är en förbjuden handling. Utforskandet av kroppens potentiella möjligheter och styrka manifesteras när personen i långt ljust hår sjunger med all sin kraft ut i stadens rum, med performancedeltagarna mot sig som åhörare. Performansen utmanar och synliggör därmed kvinnors, HBTQ och andra marginaliserade gruppers kroppar och behov i stadsrummet, genom att ta plats fysiskt som psykiskt; genom att synas och höras.

Det offentliga rummet består av ett flertal platser där beteenden och identiteter tillåts eller inte beroende på etnicitet, klass, ålder, kön etc. och förändras över tid. Att tillhöra normen betyder inte nödvändigtvis att man *inte* känner sig utsatt eller hotad, särskilt med tanke på att den grupp som löper störst risk att utsättas för hot och våld i det offentliga rummet är män. Däremot visar undersökningar att män är den grupp som upplever minst otrygghet över att vistas på offentlig plats, medan den grupp som upplever mest otrygghet och rädsla för att vistas utomhus på kvällar; kvinnor, löper *minst* risk för att utsättas för våld.⁴³ Känsla av trygghet och frihet förutsätter en stark känsla av tillhörighet till platsen, som varierar beroende på vem som har tillträde eller inte till platsen:

⁴³ Webbsida: Brottsförebyggande rådet, ”Utsatthet för brott och otrygghet” (2011) [www] Hämtad 2013-01-05 på <http://www.bra.se/bra/statistik/trygghet/2011/otrygghet-och-oro-for-brott/olika-gruppers-otrygghet-och-oro-for-brott.html>
Webbsida: Brottsförebyggande rådet, ”Våld och misshandel” (2011) [www] Hämtad 2013-01-05 på <http://www.bra.se/bra/brott--statistik/vald-och-misshandel.html>

The appropriation and use of space are political acts. The kinds of spaces we have, don't have, or are denied access to can empower us or render us powerless. Spaces can enhance or restrict, nurture or impoverish. We must demand the right to architectural settings, which will support the essential needs of all women. /... / The built environment is largely the creation of white, masculine subjectivity. It is neither value-free nor inclusively human. Feminism implies that we fully recognize this environmental inadequacy and proceed to think and act out of that recognition.⁴⁴

Leslie Kanes Weisman menar att arkitektur ger uttryck för makt i samhället, och som (in)direkt utesluter grupper som faller utanför det manliga, vita subjektet. Kroppar, precis som platser, är bärare av mening. Vem som har tillträde till det offentliga rummet handlar om vilka som har makt att påverka, och därmed vems subjekt arkitekturen och den byggda miljön representerar. Beroende på kroppars genusidentiteter tillskrivs män och kvinnors utrymmen olika i den byggda miljön. När det manliga subjektet genomsyrar det offentliga rummet tenderar kvinnor därmed att förpassas till den privata sfären, då hotet om (sexuellt) våld är en tydlig patriarkal maktfaktor i kvinnors handlingsutrymmen.

Att ta makten över stadens rum

Linda McDowell menar att en plats fungerar relationellt, snarare än som ett kategoriskt koncept, definierade utifrån materiella sociala relationer och symbolisk mening.⁴⁵ Platser är flytande nätverk av social interaktion som är påverkade av maktrelationer. Både *Crawl* och *Twilight Walk* kan betraktas som ett "empowerment" över stadens rum, genom att ta makten över den egna kroppen och över stadens rum. Performancet blir en manifestation i rätten att bestämma över sin egen kropp och att utmana de fysiska och mentala gränser som finns i stadsrummet. I en demokrati har medborgaren rättigheten att påverka hur resurser skall fördelas i stadens rum.

⁴⁴ Leslie Kanes Weisman "Women's Environmental Rights: A Manifesto – from Heresies: A Feminist Publication on Art and Politics (1981) *Gender Space Architecture – An interdisciplinary introduction*, red. Rendell, Penner & Borden. Routledge, London, 2000. s. 4

⁴⁵ McDowell 1999, s. 100

Medbestämmanderätt i frågor som rör det offentliga rummet borde vara grundläggande i alla demokratiska samhällen, men är inte alltid det. Det kan handla om hur det offentliga rummet skall se ut och ha för funktion, till vem som har tolkningsföreträde i frågor som rör bland annat rörelsefrihet och ökad trygghet.

Det finns flera exempel på marginaliserade och exkluderade grupper som genom ockupationer och protester återtar en plats i stadens offentliga rum. Aboriginer i den australienska staden Perth ockuperade under nästan hela 1989 en plats som skulle säljas och kommersialiseras, men som mötte starkt motstånd hos aboriginerna som ansåg att platsen hade ett starkt historiskt och symboliskt värde.⁴⁶ Ockupationen ansågs viktig i kampen över rätten att definiera och bestämma över stadens rum genom att markera sin närvaro genom ett så kallat "empowerment" av platsen, med tanke på att aboriginer historiskt har exkluderats i den offentliga debatten.

Tystnad som provokation

Twilight Walk sker under tystnad. Gruppen hade sedan tidigare bestämt sig för att inte prata under promenaden. En av deltagarna beskriver tystnaden som passiv:

Jag har tänkt på hur jobbigt det var att inte "tjoa och tjimma" under vandringen; att man vill få uppmärksamhet på det sättet också för att bli "förståelig" för andra, och att ha ett sätt att röra sig på, och låta, som man kan följa och luta sig tillbaka mot. Vad det betyder att sticka ut visuellt och vara tyst och trist och inte spela freak. Inte vara spektaklet som förklarar kropparna som undantagen.⁴⁷

När deltagaren i citatet från *Twilight Walk* förklarar att medvetet inte vilja bekräfta idén om "freaket" genom att "tjoa och tjimma" uppstår tystnaden som problematisk. I en intervju med en av konstnärerna beskrivs händelsen som aggressiv när flera män ur publiken ställer frågor utan att få svar och därpå trakasserar performancedeltagarna med glåpord och spottloskor. Att iscensätta en annan sida av sig själv, att överdriva eller förstärka en icke-normativ position i stadsrummet kräver ett mod, eftersom dessa

⁴⁶ Miegel, Fredrik, Johansson, Thomas, *Kultursociologi*, Studentlitteratur, Lund 2002, s. 365

⁴⁷ Citatet är hämtat från dokumentationsfilmen av *Twilight Walk*

förskjutningar gör att personen direkt straffas, enligt Butler. Att inte göra sig förstådd för omgivningen, eller att medvetet inte förklara sig genom talakten anses i den här händelsen som en ytterligare provokation, särskilt för den grupp som tillhör normen av representationer i det offentliga rummet; den vita heterosexuella mannen.⁴⁸

Twilight Walk gestaltar vardagen för de grupper av människor som faller utanför normen. De som på olika sätt möts av diskriminering och hot. Funktionsnedsatta, transpersoner, religiösa grupper eller andra subgrupper som alltid måste förklara sig, mötas med skepticism, trakasserier, rasism, sexism och i värsta fall våld.

Under performedagarna på Göteborgs Konstbiennial deltog även William Pope.L, som var på besök från USA, i *Twilight Walk*. Han berättade efteråt hur han upplevde att hans identitet som ”svart man” förstärktes i performancehändelsen. Han bar vare sig ansiktsmask, peruk eller någon annan uppseendeväckande klädsel, men upplevde ändå sin position som mer utsatt och misstänkliggjord.⁴⁹

Pope har tidigare utfört *Crawl* med en medveten ställning att inte prata. En gång kom en man fram till honom som frågade om han var sjuk eller behövde hjälp. När Pope inte svarade tvingade mannen honom att prata. Mannen blev provocerad av att en svart man i kostym kröp på trottoaren utan att vilja prata. Han krävde att få veta varför Pope gjorde som han gjorde och blev mycket upprörd över att en vit man filmade. Han menade att situationen skulle ge svarta personer dåligt rykte.⁵⁰ Mannen tvingade Pope att ändra på sina regler. Att vara tyst ansågs provocerande. En sådan passiv handling som att ligga tyst på marken ansågs vara en provokativ handling i sig. Att dessutom Pope fick representera hela gruppen svarta blev förstärkt av situationen, där Pope's medvetna positionering i en lägre position direkt reducerades till ”den vites” exploatering av ”den svarte”.

⁴⁸ Rendell, Jane, Penner, Barbara, Borden, Iain, ”Editors' General Introduction” *Gender Space Architecture: An interdisciplinary introduction*, (ed) Rendell, Penner & Borden. Routledge, London, 2000. s. 6-11, s. 6

⁴⁹ Intervju med Thérèse Kristiansson, NBC, [2012-12-17]

⁵⁰ Webbida: Intervju med William Pope.L, dokumentation av *Göteborg Crawl*. Kulturguiden.tv: ”William Pope L inledde konstbiennalen med att krypa” [www] Hämtad 2012-12-17 på <http://vimeo.com/25465091>

***Panopticon* och Butlers performativitetsteori**

I Butlers performativitetsteori är genus/könsidentiteter inte någonting statiskt utan någonting som skapas i relation till andra kroppar. Det offentliga rummet kan betraktas som en scen där performativa akter iscensätts och produceras. *Twilight Walk* är ett performance som iscensätter de identiteter som inte representerar normen, där folk får ”testa på” att vara de som faller utanför normen, om bara för under en promenad. Butlers performativitetsteori ger med hjälp av den franske filosofen Michael Foucaults (1926-1984) teorier om den arkitektoniska idén *Panopticon* en ytterligare dimension. Den kan enkelt förklaras som en arkitektonisk anordning inrättad vid samhällsinstitutionella platser som fabriken, fängelset, skolan, etc., i syfte att övervaka och kontrollera de individer som befinner sig på platsen. *Panopticon* innebär att personer är medvetna om att de ständigt är övervakade, men utan att den som övervakar görs synlig. *Panopticon* fungerar därför som en effektiv metod genom att utöva makt över andra människors kroppar. Den fungerar eftersom synligheten blir en fälla där övervakningen blir permanent till sin verkan även om det inte är någon som aktivt iakttar dig.⁵¹

Även om du går över ett folktomt torg vet du att du kanske är iakttagen, vilket indirekt betyder att du inte är ensam. Det offentliga rummets övervakningssystem är inrättat i ett trygghetssyfte, men fungerar samtidigt som ett maktsystem. Övervakningskameran är en ständig blick på individen, där känslan av iakttagelse gör att individen troligast självmant korrigerar sitt beteendemönster till miljön. Avvikande identiteter och beteenden som inte faller inom ramen för det ”normala” i det offentliga rummet tenderar därför att rättas till och korrigeras med rädsla för våld eller hot om våld. Övervakningskamerans funktion för ökad trygghet blir därför kontraproduktivt eftersom den även fungerar som ett kontrollmedel av individen och kroppen.

⁵¹ Foucault, Michael, *Övervakning och straff: Fängelsets födelse*, Arkiv förlag, Lund 2003 (1987) s. 201-201

Staden från ett underifrånperspektiv

Kevin Lynchs teorier av stadens funktioner fokuserar på subjektiva tolkningar av stadens visuella form. Lynch kvalitativa analys utgår från ett underifrånperspektiv och kan enligt mig betraktas som performativ, eftersom den analyserar stadsrummet utifrån en kroppslig positionering. I *The Image of the City* (1960) utgår han ifrån studier som gjorts på de tre amerikanska städerna Los Angeles, Boston och Jersey City. I studien intervjuade han människor som bodde i städerna och frågade hur de orienterade sig i staden. Boken fick genomslagskraft hos stadsplanerare och arkitekter eftersom den fokuserar på hur stadens funktioner fungerar i praktiken. Det faktum att studien kom ut 1960 visar att forskningen redan då erkände arkitektur och platser som bärare av mening. Metoden baseras på subjektiva upplevelser av hur städer upplevs från ett "fotperspektiv", där respektive intervjuperson beskriver hur de förhåller sig till stadens struktur, tydlighet, och fysiska form med hjälp av "imaginära resor". Hur stadens miljö är utformad spelar en avgörande roll för strukturen av den offentliga bilden.⁵²

Every citizen has had long associations with some part of his city, and his image is soaked in memories and meanings. Moving elements in a city, and in particular the people and their activities, are as important as the stationary physical parts. We are not simply observers of this spectacle, but are ourselves a part of it, on the stage with the other participants. Most often, our perception of the city is not sustained, but rather partial, fragmentary, mixed with other concerns. Nearly every sense is in operation, and the image is the composite of them all.⁵³

Lynch utgår ifrån att stadens mänskliga relationer och sociala aktiviteter är lika fundamentala att studera som den befintliga miljön. Han menar även att det är omöjligt att förhålla sig rationellt till stadens element eftersom vår bild av staden är en blandning av minnen, känslor, intryck och andra relationer till platsen.

⁵² Lynch, 1960, s. 15-16

⁵³ Lynch, 1960 s. 2

Twilight Walk och *Crawl* bygger liksom Lynchs' studie på berättelser och upplevelser i staden, och kan tolkas som att stadsrummet betraktas från ett underifrånperspektiv. Lynch undersöker därmed hur känslor, minnen och upplevelser sammankopplas med arkitektur, även om han givetvis inte intar ett queerfeministiskt perspektiv.

Möjligheter till förändring?

Grosz menar att det inte bara är viktigt att skilja fördelaktiga miljöer från ofördelaktiga miljöer från varandra, utan att undersöka *hur* städer och miljöer aktivt producerar makt över individer och grupper.⁵⁴ Att förstå hur gettoisering, alienering och exkludering av grupper skapas och upprätthålls i staden ger en ökad förståelse för vilka kroppar det offentliga rummet representeras av. Vilka berättelser och erfarenheter som det offentliga rummet inkluderar och exkluderar. Tiina Rosenberg, professor i teater- och genusvetenskap, beskriver skapandet av identitet utifrån att individen har makt att forma och omforma sin egen berättelse. "Människan har sin kontinuitet i att vara en berättelse och denna berättelse kan förkroppsligas på många olika sätt. Innebörder skiftas, och de är alltid beroende av en kontext för att helt komma till sin rätt."⁵⁵ *Twilight Walk* och *Crawl* kan därför betraktas som ett sätt att föra in fler berättelser i stadsrummet, och gestaltar samtidigt den kroppsliga diskursen i stadsrummet. Att som både Grosz och Butler betrakta kroppen som en historisk och social produkt möjliggör kroppens föränderliga potentiella förmåga. Genom en konstruktivistisk förståelse av kropp och identitet, där kroppar anpassas beroende på vilken kontext kroppen befinner sig i, spelar därför staden en avgörande roll för konstruktionen av subjektet. Som Grosz påpekar; "Kroppen har inte en existens skild från staden, eftersom de definierar varandra ömsesidigt"⁵⁶ Staden, i sin organisering av rumsliggörande sammanhang är den mest betydelsefulla sociala konstruktionen av kroppar. Grosz menar däremot att det inte finns någon ideal miljö för kroppen, det vill säga, det finns ingen "perfekt stad" för kroppen. Hon menar att det istället handlar om

⁵⁴ Grosz, 1992, s. 207

⁵⁵ Rosenberg 2002, s. 53

⁵⁶ Grosz 1992, s. 204

hur det urbana rummet hanteras av de individer och grupper som rör sig genom dem.⁵⁷ Att förstå *hur* staden kategoriserar, uppdelar och fördelar individer och grupper i rum är däremot ett sätt att förstå hur fler behov kan tillgodoses i det offentliga rummet. Att studera vem som har tolkningsföreträde och makt att påverka när det handlar om att skapa trygghet, hållbarhet och skönhet i staden möjliggör därför för en ytterligare förståelse i konstruktionen av subjektet. Kevin Lynch kommenterade den offentliga miljön som plats för potentiell förändring redan 1960:

If it is desirable that an environment evoke rich, vivid images, it is also desirable that these images be communicable and adaptable to changing practical needs, and that there can develop new groupings, new meanings, new poetry.⁵⁸

⁵⁷ Grosz 1992, s. 204-206

⁵⁸ Lynch 1960, s. 139

IV. Avslutande och sammanfattande diskussion

Kroppens möte i stadsrummet är en aktiv ström av människors av kroppar och identiteter. Precis som Elisabeth Grosz påpekar, innehåller varje rum och kontext i staden sin egen styrka, sina faror, hot och fördelar.⁵⁹ Att gå utanför den konventionella normen för hur man ska röra sig, klä sig, bete sig och se ut i stadsrummet ger en förståelse för hur makt upprätthålls i staden. Den utökade övervakningen av stadsrummet medför en utökad kontroll över individers kroppar och identiteter.

Performanceverken *Twilight Walk* och *Crawl* utmanar sociala regler och fysiska gränser där identitet och kropp på flera sätt förstärks i sin kontext. Den fysiska upplevelsen och känslan av att krypa på en trottoar förstärker kroppen som organisk materia. Kroppens kött, organ och ben är inte anpassad efter stadens hårdhet och de kroppar som befinner sig längst ned i de sociala hierarkierna i stadsrummet blir genom *Crawl* synliggjorda. Hemlöshet, funktionsnedsättning, ras- och klass är potentiella faktorer som förstärks i gränsöverskridandet. Genom att krypa på stadens gator utforskas det som inte förväntas av kroppens interaktion med stadsrummet, det som anses udda och avvikande, men ändå är fullt möjligt. Det kan tyckas svårt att anpassa staden till den mänskliga kroppen rent fysiskt, och frågan är om det egentligen finns en idealisk miljö för kroppen. Att däremot fundera kring *hur* våra kroppar interagerar fysiskt med staden kan få oss att tänka på normer i den befintliga miljön, samt vilken fysisk känsla arkitekturen ger. Hur kommer kroppar uppleva den framtida staden? Hur kommer känsel, lukt, smak och hörsel påverka framtida stadsplanering? Kommer framtidens stadsplanering vara mer offentlig eller rent av *mindre* offentlig, och vad får det för konsekvenser för kroppen?

Twilight Walk utforskar även sociala normer och konstruerandet av identiteter genom "den Andre" i stadsrummet. Att gå in i en roll och manifesteras identiteter med attribut, gester och rörelser. Att leva ut en fantasi; att ta plats och ta makten över sin egen kropp och plats i staden visar hur performativa identiteter iscensätts. Problematiken när förskjutningar i den heterosexuella matrisen sker; den hårfina gränsen mellan att uppfattas som "normal" eller "freak", beroende på hur man *gör* och därmed iscensätter identiteter av genus, ras, klass osv. Kroppens performativa

⁵⁹ Grosz 1992, s. 207

styrka demonstreras i både *Twilight Walk* och *Crawl*: enkelheten i att bryta sociala normer och konventioner och skapa nya (genus)identiteter, samtidigt som svårigheter konfronteras när rätten att definiera sig själv inskränker på den individuella friheten genom våld eller hot om våld. Att samtidigt vara tyst och anonym bakom en mask skapar en aggressivitet hos betraktaren gentemot "den Andre". Kroppen blir obegriplig och oidentifierbar. Butlers performativitetsteori synliggör att kroppar tvingas in i den heterosexuella matrisen för att göras begripliga för omgivningen och vad som händer när det inte gör det. Performanceverken gestaltar därmed inte bara att de avvikande kropparna är performativa iscensättningar, utan även att idén om "det normala" är en iscensättning likaså.

Att reflektera kring hur vi rör oss i det offentliga rummet och hur olika rum skapar olika mening för olika kroppar är enligt mig viktigt för att förstå hur makt skapas på olika sätt i stadsrummet. Stadsrummet möjliggör samtidigt som det begränsar, eftersom makt också produceras beroende på vilka rum man befinner sig i. Rummets symbolvärde har en avgörande roll för hur man interagerar, både i relation till arkitekturen och andra kroppar.

Performanceverken visar hur enkelt det är att gå utanför normativa ideal som relateras till kroppen i det offentliga rummet, och vad som händer när dessa gränsöverskridningar utmanas. Såväl de fysiska och materiella, som de mentala gränser vi tillskriver våra kroppar är viktigt att förstå i hur performativ mening skapas i stadsrummet. Performanceverken manifesterar därför hur viktigt det är att ge utrymme åt fler berättelser, upplevelser, betraktelser och identiteter i stadsrummet, helt enkelt för en mer trygg och demokratisk stad. Hur makt produceras i det offentliga rummet är en viktig del i förståelsen för hur den sociala och performativa konstruktionen av kroppen och subjektet produceras. En ökad medvetenhet om hur makt fungerar kan vara en väg mot ett mer demokratiskt stadsrum där fler berättelser och *ny* mening kan få chans att utvecklas. Har arkitektur och stadsplanering förmåga att utveckla och omforma nya demokratiska värden? Jag tror det, eftersom staden är skapad av människan själv, även om den är representerad av en patriarkal norm. För det är viktigt att komma ihåg; att allt som människan har skapat, där finns också möjligheter till förändring, även om det kan ta lång tid.

Jag avslutar med att citera den feministiska arkitekturprofessorn Mary McLeod hoppigivande inställning till arkitektur:

Can buildings and the urban space also be seen in terms of pleasure, comfort, humor and emotion? Are there "other" architectures to explore? - Ones that are less hermetic and more engaged in individuals' emotion and physical lives?⁶⁰

⁶⁰ McLeod, Mary, "Everyday and "Other" Spaces" *Architecture and Feminism*, red. Coleman, D, Danze, E, Henderson, C, Princeton Architectural Press, New York 1996 s. 27

V. Käll- och litteraturförteckning

Otryckta källor

Intervju

Intervju med Thérèse Kristiansson, The New Beauty Council, [2012-12-17]

Rörlig bild

Kulturguiden.tv: "William Pope L inledde konstbiennalen med att krypa" [www] Hämtad 2012-12-17 på <http://vimeo.com/25465091> Intervju och dokumentation av *Göteborg Crawl*, William Pope.L

Dokumentationsfilm *Twilight Walk* © The New Beauty Council

Digitala bilder (Bildbilaga)

I. The New Beauty Council, 2011, *Twilight Walk*, (Utan titel)

II. The New Beauty Council, 2011, *Twilight Walk*, (Utan titel)

III. William Pope.L, 2011, *Göteborg Crawl*, (Utan titel)

Samtliga bilder nedladdade [www] 2012-12-17 på <http://goteborg.biennial.org/ladda-ner/>

Tryckta källor

Butler, Judith, *Bodies That Matter, On the discursive Limits of "Sex"*, Routledge, New York, 1997, (1993)

Butler, Judith, "Performative Acts and Gender Constitution: An Essay in Phenomenology and Feminist Theory", *The Art of Art History. A Critical Anthology*, (1988) red. Donald Preziosi, OUP, Oxford 2009, s. 356–366

D'Alleva, Anne, *Methods & Theories of Art History*, Laurence King Publishing, London 2005

Foucault, Michael, *Övervakning och straff*, Arkiv förlag, Lund 2003 (1987)

Grosz, Elisabeth, "Kroppar-städer", *Arkitekturteorier*, Skriftserien Kairos 5, Raster, Stockholm 1999.

Leslie Kanés Weisman "Women's Environmental Rights: A Manifesto – from Heresies: A Feminist Publication on Art and Politics (1981) *Gender Space Architecture – An interdisciplinary introduction*, (ed) Rendell, Penner & Borden. Routledge, London 2000.

Lynch, Kevin, *The Image of the City*, The M.I.T. Press, USA 1960

McDowell, Linda, *Gender, Identity & Place: Understanding Feminist Geographies*, Polity Press 1999

McLeod, Mary, "Everyday and "Other" Spaces" *Architecture and Feminism*, red. Coleman, D, Danze, E, Henderson, C, Princeton Architectural Press, New York 1996

Miegel, Fredrik, Johansson, Thomas, *Kultursociologi*, Studentlitteratur, Lund 2002

Rendell, Jane, Penner, Barbara, Borden, Iain, "Editors' General Introduction" *Gender Space Architecture: An interdisciplinary introduction*, red. Rendell, Penner & Borden. Routledge, London, 2000, 6-11

Ring Petersen, Anne, *Installationskunsten: mellem billede og scene*, Museum Tusulanums Forlag, Københavns Universitet, 2009

Rosenberg, Tiina, *Queerfeministisk agenda*, Atlas, Stockholm 2002.

Rossholm Lagerlöf, Margaretha, *Inlevelse och vetenskap. Om tolkning av bildkonst*, Atlantis, Stockholm 2007

Webbsidor

Brottsförebyggande rådet, "Utsatthet för brott och otrygghet" (2011) [www] Hämtad 2013-01-05 på <http://www.bra.se/bra/statistik/trygghet/2011/otrygghet-och-oro-for-brott/olika-gruppers-otrygghet-och-oro-for-brott.html>

Brottsförebyggande rådet, "Våld och misshandel" (2011) [www] Hämtad 2013-01-05 på <http://www.bra.se/bra/brott--statistik/vald-och-misshandel.html>

Stockholms Stad, Skönhetsrådet [www] Hämtad 2012-12-11 på <http://www.stockholm.se/skonhetsradet>

The New Beauty Council [www] Hämtad 2012-12-04 på http://newbeautycouncil.org/index.php?option=com_frontpage&Itemid=1

Corcoran Gallery of Art, [www] Hämtad: 2013-01-02 på
<http://www2.corcoran.org/30americans/artists/william-popel>

Göteborgs Internationella Konstbiennial 2011 [www] Hämtad 2012-12-04 på
<http://goteborg.biennial.org/city-excavations/crawla-med-pope-l/>

PDF

Venturi, R. Scott Brown, D. "Learning from Las Vegas: The Forgotten Symbolism of Architecture Form", The MIT Press, Cambridge Massachusetts, London 1977 [www]
Hämtad 2013-01-07 på http://designtheory.fiu.edu/readings/venturi_LFLV.pdf

Tidningsartiklar

Dagens Nyheter, [www] "M vill förbjuda organiserat tiggeri" Publicerad 2012-12-16, Hämtad
2012-12-19 på <http://www.dn.se/nyheter/politik/m-vill-forbjuda-organiserat-tiggeri>

VI. Bildbilaga

I.

II.

III.

I. The New Beauty Council, 2011, *Twilight Walk*, (Utan titel)

II. The New Beauty Council, 2011, *Twilight Walk*, (Utan titel)

III. William Pope.L, 2011, *Göteborg Crawl*, (Utan titel)

Samtliga bilder nedladdade [www] 2012-12-17 på <http://goteborg.biennial.org/ladda-ner/>